

Nyere domspraksis om kreditkonsignation

af

Professor Hans Viggo Godsk Pedersen

Indledning

Ejendomsforbehold i genstande, der er beregnet til videresalg, er fortsat i det væsentlige ulovreguleret. Den manglende generelle lovregulering af kreditkonsignation kan imidlertid ikke tages som et udtryk for, at kreditkonsignation ikke har praktisk betydning. En nærmest passiv accept af ejendomsforbeholdet i kreditkonsignation findes i kreditaftalelovens § 2, 2. pkt., hvorefter lovens kapitel 11, der overfører en del af reglerne om ejendomsforbehold til erhvervsmæssige forhold, ikke finder anvendelse ved "erhvervsdrivendes køb til videresalg eller af materialer, der indgår i virksomhedens produktion." En mere aktiv rolle i lovgivningsprocessen kom konsignationsejendomsforbeholdene til at spille i forbindelse med indførelse af den særlige afdeling af tingbogen for motorkøretøjer, Bilbogen. Reglerne om tinglysning i Bilbogen adskiller sig bl.a. fra almindelige regler om løsøre ved at foreskrive, at også ejendomsforbehold skal tinglyses, hvis retten skal være beskyttet mod godtroende aftaleerhververe og mod retsforfølgende kreditorer. I den oprindelige version af bilbogsreglerne i tinglysningslovens kapitel 6 a foreskrev § 42 d blot, at ejendomsforbehold og underpant i de nævnte køretøjer skulle tinglyses.¹ Det viste sig imidlertid hurtigt uhensigtsmæssigt at registrere konsignationsejendomsforbehold for bilimportørerne i et betydeligt antal nye biler, når disse blev solgt med ejendomsforbehold til bilforhandlerne.² Meget kort tid efter reglernes gennemførelse indsattes derfor i loven en modifikation i tinglysningskravet for så vidt angår konsignationsejendomsforbehold i nye biler,³ således at disse er undtaget fra tinglysningskravet. I praksis optræder konsignation imidlertid ikke kun ved salg af biler fra importør til forhandler. Et gennemsyn af domspraksis peger på, at konsignation også i større eller mindre omfang anvendes i en række andre brancher.

Da kreditkonsignation i det væsentlige er ulovreguleret, og da reguleringen som følge deraf fortsat må fastlægges på grundlag den juridiske teori og domspraksis, kan det have interesse at undersøge, hvorledes domspraksis på området udvikler sig.

¹ Reglerne blev indsat i tinglysningsloven ved lov nr. 281 af 29. april 1992 og trådte i kraft den 1. juni 1993, jf. bekendtgørelse nr. 296 af 10. maj 1993.

² Jf. bl.a. kritikken i *Niels Ørgaard: Bilbogen - en kreditretlig innovation?* Særlig s. 12 ff.

³ Reglen blev indsat ved lov nr. 153 af 8. marts 1994.

Forinden en gennemgang af den nyere domspraksis skal hovedkravene for anerkendelse af konsignationsejendomsforbehold kort omtales.

1. Hovedkrav for anerkendelse af konsignation

Det er et almindeligt princip i dansk ret, at kreditorer ved retsforfølgning kan tilegne sig aktiver, som deres skyldner selv kan råde over. Skal et aktiv være undtaget fra kreditorforfølgning, skal ejerens råden normalt være udelukket i mindst samme omfang.⁴ Ved konsignation er det imidlertid karakteristisk, at køberen skal kunne videresælge genstanden, men samtidig ønsker man at udelukke vedkommendes kreditorer fra at foretage retsforfølgning mod den. Udtrykt på en anden måde er der ikke umiddelbart nogen realitet i et ejendomsforbehold, hvis køberen til trods for ejendomsforbeholdet frit kan sælge genstanden. For at anerkende ejendomsforbehold i kreditkonsignation kræves det derfor, at der pålægges den, der har købt under ejendomsforbehold, nogle forpligtelser, der medfører reelle begrænsninger i vedkommendes adgang til at råde over det pågældende. Dette udtrykkes undertiden på den måde, at der skal pålægges vedkommende forpligtelser, der gør ejendomsforbeholdet til en realitet mellem parterne.⁵

Et ejendomsforbehold skal være aftalt eller vedtaget som led i aftalen. Ofte vil der kunne være tale om en rammeaftale, der fastlægger vilkårene for leverancer i konsignation. Ved de enkelte leverancer kan der så blot henvises til rammeaftalen.

I overensstemmelse med det almindelige princip i dansk ret kan ejendomsforbeholdet kun vedrøre bestemte genstande. Det må være specificeret, hvilke genstande ejendomsforbeholdet er taget i. Ved artsbestemte genstande er det således nødvendigt, at aftalen forpligter konsignatøren til at lade konsignationslageret være opbevaret på en sådan måde, at der ikke sker sammenblanding med lignende varer, som ikke er omfattet af konsignationsaftalen, f.eks. varer der er købt uden for konsignationsaftalen, eller som er erhvervet fra anden side.

⁴ Se f.eks. retsplejelovens § 514.

⁵ For en nærmere behandling af konsignation kan særlig henvises til *Lennart Lyngé Andersen & Erik Werlauff*: Kreditretten (3. udg. 2000) s. 175 ff, *Jesper Berning*: Finansieringsret (1977) kapitel 8, *Vagn Carstensen*: Ting og sager 2 (1984) s.87 ff og 126 ff, *W.E. von Eyben*: Formuerettigheder (7. udg. 1983) s. 203 ff, særlig s. 208 ff og s. 227 ff, *Michael Elmer og Lise Skovby*: Ejendomsretten 1 (3. udg. 1995) s. 121 ff, særlig s. 151 ff, *Hans Verner Højrup*: Ejendomsret (1976) Kapitel VI, *Illum*: Ejendomsforbehold (1946) særlig kapitel III, *Bent Iversen*: Sikkerhedsrettigheder (2. udg. 1998) s. 199 ff, særlig s. 208 ff, *Jan Kobbarnagel*: Forhandlerkonsignation (1949), *Claes Nilas*: Konsignation, Justitia 1980 samt *Niels Ørgaard*: Sikkerhed i løsøre (3. udg. 1998 under medvirken af *Anders Ørgaard*) s. 43 ff, særlig s. 68 ff. Særlig om forhandlergrundsætningen *Peter Blok*: Festskrift til *Gomard* s. 47 ff. Særlig om lovvalgsproblematikken *Peter Arnt Nielsen*: International privat- og procesret (1997) s. 619 ff, *Bent Iversen*: International Handelsret (3. udg. 1999) s. 138 ff, *Torben Svénné Schmidt*: International Formueret (2. udg. 2000) s. 313 ff, *Erik Siesby*: Lærebog i International Privatret (2. udg. 1989) s. 119 ff og *Niels Ørgaard*: Festskrift til *Laurits Ringgård* (1989) s. 219 ff.

Hovedkravet for anerkendelse af konsignationsejendomsforbeholdet er knyttet til afregningen af købesummen. I denne henseende er det primære, at der skal være en pligt til at afregne med konsignanten i takt med videresalget af konsignationsvarerne. Afregning i takt med videresalget skal ikke opfattes på den måde, at der nødvendigvis skal afregnes i forbindelse med hvert enkelt salg. Medens dette kan være et naturligt og rimeligt krav ved genstande, der hver for sig er relativt kostbare, f.eks. biler, siger det nærmest sig selv, at der ikke kan afregnes, hver gang der er solgt en enkelt genstand, hvis købesummen for sådanne genstande er af beskeden størrelse, f.eks. malervarer eller bøger. I sidstnævnte tilfælde kan der aftales afregning for salget inden for givne perioder, om end den inden for bogbranchen anerkendte sædvane næppe kan udstrækkes til andre områder, jf. herom nedenfor.

I tilknytning til afregningskravet må der selvsagt være et grundlag for denne afregning. Det vil derfor normalt være nødvendigt, at der er pligt til at udarbejde et særskilt konsignationsregnskab.

Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt, at aftalen pålægger konsignatøren disse hovedpligter. Der skal også være en vis grad af sikkerhed for, at konsignatøren ikke vilkårligt tilsidesætter sine forpligtelser efter aftalen. Denne sikkerhed kan kun opnås ved, at konsignanten udfører eller lader udføre kontrol med, at konsignatøren overholder sine forpligtelser efter aftalen.

Det er omdiskuteret, om det har betydning for anerkendelse af ejendomsforbeholdet i konsignation, at konsignatøren har ret og/eller pligt til at returnere varer, der ikke kan sælges, og den ældre domspraksis, der eksisterer derom, kan ikke siges at give en sikker besvarelse af dette spørgsmål. Det må vist nok anses for den almindelige opfattelse i teorien, at der ikke kan stilles krav om returneringsret i konsignationsforhold, og der er ikke belæg for at antage, at der skal være en pligt dertil.

Retten til konsignationsvarerne for den, der køber af konsignatøren, er ikke afhængig af, at konsignatøren rent faktisk afregner købesummen til konsignanten. Det forhold, at konsignatøren har ret til at videresælge varerne, medfører, at konsignantens ejendomsret fortabes over for en køber, der i god tro har erhvervet varerne fra konsignatøren, selv om konsignanten ikke får købesummen.

Principielt vil en konsignationsaftale være undergivet parternes lovvalg. Den kan derfor være gyldig i forholdet mellem parterne, selv om den ikke opfylder kravene i dansk ret, men opfylder betingelserne i det retssystem, aftalen er undergivet, hvilket f.eks. forekommer ved visse engelske og tyske ejendomsforbehold. Ved kreditorfølgning skal ejendomsforbeholdet i genstande, der i følge aftalen skal importeres her til landet, kun anerkendes, hvis de særlige krav, der stilles i forhold til kreditorerne efter dansk ret, er opfyldte. Det indebærer, at et konkursbo ikke skal respektere et ejendomsforbehold, der ganske vist ville være gyldigt efter det udenlandske retssystem, som aftalen er undergivet, men som ikke opfylder de betingelser, der stilles i dansk ret.

2. Domme med relation til aftalemomentet

Som nævnt skal ejendomsforbeholdet være blevet en del af parternes aftale. Afgørelsen U 2000.1618 omhandler spørgsmålet om ejendomsforbehold, der tages i ordrebekræftelse. I det pågældende tilfælde havde en sælger solgt et trailerchassis til en køber, der skulle montere en kølekasse på det og derefter levere traileren til en norsk kunde. I sælgerens tilbud var der ikke indeholdt et krav om ejendomsforbehold, men i en efterfølgende ordrebekræftelse var det anført, at betaling skulle ske netto kontant ved levering, og at sælgeren tog ejendomsforbehold, indtil hele købesummen var betalt. Efter at chassiset var leveret, men forinden købesummen var blevet betalt, anmeldte køberen betalingsstandsning og blev senere erklæret konkurs. Køberen bestred at have modtaget ordrebekræftelsen inden betalingsstandsningen. Vestre Landsret antog i modsætning til byretten, at ordrebekræftelsen var afsendt til køberen dagen inden leveringen og inden betalingsstandsningen. Retten antog tillige, at det var tilstrækkeligt til, at ejendomsforbeholdet var blevet en del af parternes aftale, således at det var forpligtende for køberens konkursbo.

Ejendomsforbehold fandtes ikke af flertallet i Vestre Landsret i U 1990.485 at være taget i nogle maskiner i kraft af et vilkår derom i en ordrebekræftelse. Flertallet lagde vægt på, at køberen ikke efter sin forklaring havde hæftet sig særligt ved spørgsmålet, og køberen havde ikke som anført i ordrebekræftelsen underskrevet denne og returneret den til sælger. Sidstnævnte havde sammenhæng med, at køber ikke ville underskrive før, en forudsat finansiering var bragt på plads.

Disse domme vedrører ejendomsforbehold i almindelighed, ikke særligt kreditkonsignation. Ved konsignation må det principielt også være muligt at opnå et ejendomsforbehold i kraft af et vilkår derom i en ordrebekræftelse. Forholdet vanskeliggøres imidlertid af den omstændighed, at aftalen typisk må indeholde uddybende elementer om afregning og kontrol, hvis parterne ikke tidligere har handlet i konsignation.

Afgørelsen U 1982.203 er et eksempel på, at der ikke nødvendigvis skal være oprettet en skriftlig konsignationsaftale. I det pågældende tilfælde var der efter det oplyste truffet mundtlig aftale derom inden en overgivelse af konsignationsvarer. Ved leverancer i konsignation blev fakturaerne påført et stempel derom, ligesom der blev ført et særskilt konsignationsregnskab. Ejendomsforbeholdet anerkendtes med hensyn til varer, der var behandlet i overensstemmelse med dette. For andre leverancer var fakturaerne påført yderligere vilkår om afregning. Dette aspekt af afgørelsen omtales i afsnit 5.

Ved afgørelsen U 1998.165 havde en sælger overgivet den solgte bil til køberen, men havde tilbageholdt registrerings- og toldattester til sikkerhed for betaling af købesummen. Bilen var blevet solgt videre, og den endelige køber krævede registreringsattesten udleveret. Det antoges af såvel fogedretten som Østre Landsret, at den ret, som sælgeren havde udøvet ved tilbageholdelse af registreringsattesten ikke kunne betragtes som ejendomsforbehold eller som udøvelse af standsningsret. Retten fandtes at måtte karakteriseres som en tilbageholdsret. Da den endelige køber havde ekstingveret sælgerens ret, var sælgeren forpligtet til at udlevere attesten. At

en faktisk pression ikke kan erstatte et aftalt ejendomsforbehold er helt i tråd med afgørelsen om "lånebiler" i U 1981.209. I det pågældende tilfælde havde en bilimportør overladt biler til forhandlere til "lån", indtil de blev videresolgt, og havde beholdt bilens papirer, der først blev udleveret, når købesummen blev betalt. Selv om importøren således rent faktisk havde næsten sikkerhed for, at bilerne ikke blev solgt, uden at der blev afregnet med ham, fandtes han ikke beskyttet mod forhandlernes kreditorer, idet der ikke var taget ejendomsforbehold i bilerne.

Disse afgørelser illustrerer, at ejendomsforbehold kun kan tages, når vilkåret er aftalt. Aftalen kan være mundtlig, selv om det selvsagt kan medføre bevisproblemer. Principielt kan ejendomsforbehold blive en del af aftalen ved at være indeholdt i en ordrebekræftelse, men som praksis viser, beror det på en konkret vurdering i de enkelte tilfælde.

Afgørelsen U 1981.559 omhandler et strafferetligt aspekt. En symaskineforhandler, der var kommet i betalingsvanskeligheder, indgik en konsignationsaftale med sin leverandør om allerede leverede maskiner. Da ejendomsforbeholdet ikke var gyldigt under disse omstændigheder, frifandtes forhandleren for en tiltale om forbrug af betroede midler ved ikke at have afregnet indkomne beløb til konsignatøren som foreskrevet i aftalen.

3. Domme med relation til specificationskravet

Afgørelsen U 1987.629 H vedrører kravet om, at de genstande, der er solgt under ejendomsforbehold, skal kunne identificeres. I det pågældende tilfælde havde et andelsslagteri leveret 122 smågrise til en gårdejer under ejendomsforbehold. I aftalen var der indeholdt et krav om, at grisene under hele opføringen skulle være mærkede. Uanset denne aftale var grisene imidlertid ikke mærkede. Ca. 14 dage efter leveringen havde gårdejeren, selv om kontrakten ikke indeholdt et krav derom, på en tavle med tusch noteret, i hvilke bokse de fra slagteriet leverede grise var placeret. I de andre bokse i stalden havde gårdejeren andre grise. Efter tvangsauktion over ejendommen, hvor DLR overtog ejendommen, nægtede de at anerkende slagteriets ejendomsforbehold. Grisene, der var solgt under ejendomsforbehold, kunne kun identificeres ved, at gårdejeren på grundlag af noteringerne på tavlen kunne udpege dem. Flertallet på tre i Højesteret anførte, at slagteriet var bekendt med, at gårdejeren havde andre grise på ejendommen, men alligevel undlod at lade kontraktsgrisene mærke som forudsat i kontrakten. Identifikationen hvilede derfor alene på skyldnerens oplysninger, og da en sådan identifikation ikke fandtes at være tilstrækkelig, tilsidesattes ejendomsforbeholdet. To dommere anså identifikationen for tilstrækkelig.

4. Domme med relation til afregningskravet

Afgørelsen U 2000.1865 indeholder flere forhold, der har relation til konsignationsbetingelserne. Vestre Landsret antog, at der inden levering af tre maskiner fra en jugoslavisk sælger til en dansk køber var indgået aftale om, at leverandøren havde ejendomsforbehold i maskinerne, indtil disse blev videresolgt. Tilsyneladende var der udstedt vekslers for købesummen, men retten antog, at det dog ikke var meningen, at der ikke skulle afregnes i takt med videresalget. At dømme efter det på dette punkt sparsomme referat antoges, at vekslen kun skulle opfattes som et særligt grundlag for kravet. Ejendomsforbeholdet tilsidesattes imidlertid som følge af manglende kontrol, jf. nærmere nedenfor i afsnit 6. Det kan være vanskeligt at forstå, at det ikke var meningen, at vekslerne skulle betales til forfaldstid. I hvert fald vil den køber, der har accepteret en vekslen stå i en særdeles svag position, hvis sælgeren ved veksels forfaldstid kræver betaling. Omvendt vil sælgeren kunne have visse problemer ved at gennemtvinge vekslen forinden veksels forfaldstid, selv om der er sket et videresalg af konsignationsvarerne. Det typiske vil være, at udstedelse af vekslers medfører, at der ikke antages at skulle afregnes i takt med videresalget.

Som et eksempel på sidstnævnte kan nævnes U 1983.311 H. I det pågældende tilfælde havde en tysk sælger solgt en maskine til en dansk køber med henblik på dennes videresalg af maskinen. Der var udstedt en tre måneders vekslen for købesummen. Under hensyn til at købesummen ikke forfaldt ved videresalget, men efter udløbet af den i forbindelse med vekseldstedelsen fastsatte kredittid på tre måneder, opfyldte aftalen ikke dansk rets krav til konsignation. Afgørelsen er tillige omtalt neden for i afsnit 6. Tilsvarende antager U 1992.373/2, at et tysk ejendomsforbehold ikke kunne opretholdes, idet der var fastsat betalingsfrister, der ikke var afhængig af, hvornår videresalg fandt sted.

Også afgørelsen U 1980.597 vedrører vekslers for købesummen. I dette tilfælde blev vekslerne ikke udstedt ved modtagelse af varerne, men de blev udstedt ved videresalg af varerne, således at de var et led i afregningen. Vekslerne blev udstedt med 6 mdr. løbetid, men de blev ofte forlænget, for nogles vedkommende i et sådant omfang, at den samlede løbetid kom op på 10-13 mdr. Retten antog, at den derved ydede kredit havde haft karakter af gældsstiftelse til at holde virksomheden i gang, og ejendomsforbeholdet antoges ikke at kunne opretholdes.

Afgørelsen U 1982.203, der tillige er omtalt i afsnit 3, byggede på en mundtlig aftale om konsignation suppleret med, at der på fakturaerne blev anført "konsignation." Som omtalt antog Vestre Landsret, at det var tilstrækkeligt som aftalefundament for at anerkende ejendomsforbeholdet. På nogle fakturaer var det tillige med stempel anført, at varerne ville overgå i fast regning (med sædvanlige betalingsvilkår) efter en bestemt angiven dato, men der var ikke udfyldt med dato på alle disse. Derimod var det angivet, at betaling skulle ske kontant efter salg af varerne. I de fakturaer, hvor der ikke var udfyldt med dato for overgang til fast regning, antoges påsætningen af stemplet med vilkåret om varernes overgang til fast regning at være sket ved en fejltagelse og i øvrigt at være indholdsløs. Vestre Landsret fandt på dette

grundlag ikke, at der var tilstrækkeligt grundlag for at tilsidesætte ejendomsforbeholdet for de af disse fakturaer omfattede varer. Derimod fandtes ejendomsforbeholdet ikke at kunne opretholdes i de tilfælde, hvor der var fastsat en dato for varernes overgang til fast regning, selv om der ikke var foretaget konteringer og faktureringer i overensstemmelse med dette vilkår. Som det ses, er afgørelsen meget differentieret med hensyn til de enkelte leverancer. Det kan diskuteres, i hvilket omfang et konsignationsmellemværende skal ses som et hele. Set under ét må det pågældende arrangement anses for at have ligget i meget løse rammer, muligvis så vide at en vurdering under ét måtte føre til at underkende det. Så vidt ses er der ikke nyere afgørelser om konsignation, der belyser dette spørgsmål.

5. Domme med relation til kontrol

Som nævnt antog Vestre Landsret, at kravene til afregning i takt med videresalget var opfyldt ved afgørelsen U 2000.1865. Det antoges imidlertid, at ejendomsforbeholdet bortfaldt, idet sælger ikke havde afkrævet køberen regnskab, og idet der ikke var ført kontrol med, at der blev afregnet i takt med videresalget. Med hensyn til kravet om regnskab er det ret oplagt, at sælgeren i det mindste kunne have fremsat et krav om regnskabsafleggelse med post. Tilsyneladende er det dog den manglende kontrol, der er det afgørende moment. Sælgerens forhold var ret vanskelige på grund af, at der var krig i Jugoslavien, hvilket bevirkede, at han ikke kunne få udrejsetilladelse. Sælgeren havde forsøgt at ringe til køberen for at spørge om videresalg af maskinerne, men havde ikke truffet denne. Det fremgår ikke af domsreferatet, hvor lang periode der var forløbet fra leveringen til køberens konkurs. Afgørelsen giver derfor ikke reel vejledning i relation til kravet om kontrol, bortset fra at vanskeligheder med hensyn til gennemførelse af kontrol ikke fritager for dette krav. Selv om der var tale om speciesvarer, og selv om sælgeren havde haft disse vanskeligheder, bevirkede den manglende kontrol, at ejendomsforbeholdet ikke kunne opretholdes. Der kan da næppe heller være tvivl om, at det, som det at dømme efter domsformuleringen, forudsættes af retten, måtte have været muligt for sælgeren at arrangere en eller anden form for kontrol med, at der blev afregnet ved videresalg.

Afgørelsen U 1998.1764 berører både spørgsmålet om specifikation af varerne, kontrol og afregning. En farvehandler købte på grundlag af en konsignationsaftale malervarer fra et grossistfirma. Aftalen indeholdt et vilkår om optælling mindst en gang om måneden foretaget i samarbejde mellem grossistens repræsentant og farvehandelen, og således at salget af konsignationsvarer antoges at være differencen mellem et angivet lager og det faktisk resterende lager. Afregning skulle foretages efter løbende måned plus 30 dage, og for betalingen blev der stillet en bankgaranti. I en længere periode blev aftalen efterlevet, dog således at grossistens repræsentant normalt optalte det resterende lager alene, og denne optælling dannede grundlag for afregningen. Ved farvehandlerens betalingsvanskeligheder blev der ikke længere afregnet i takt med forbruget, men der blev i en periode kun betalt, efterhånden som virksomheden kunne. Efter farvehandlerens konkurs påstod boet, at ejendomsforbe-

holdet i lageret var ugyldigt, navnlig under henvisning til den manglende afregning i takt med videresalget, men også under henvisning til, at der også var leveret varer, der ikke var omfattet af konsignationsaftalen, således at lageret ikke var adskilt fra de øvrige varer, og under henvisning til at der var en relativt stor manko i lageret ved betalingsstandsningen. Mankoen relative størrelse kan ikke vurderes på grundlag af dommens oplysninger. Forbruget blev for den sidste periode opgjort til ca. 43.000 kr., og det resterende lager udgjorde derefter ca. 49.000 kr. I forhold til restlageret virker mankoen umiddelbart relativ stor, men i mangel af oplysninger om størrelsen af et sædvanligt salg i perioden, er en nærmere vurdering ikke mulig. Østre Landsret antog, at lageret var tilstrækkeligt identificerbart, og at det ikke betog arrangementet dets gyldighed, at der havde været visse afvigelser fra den aftalte afregningspligt, idet afregning dog i det væsentlige var sket efter repræsentantens månedlige optællinger.

Afgørelsen U 1983.933 H anerkender en speciel sædvane inden for bogbranchen. Ordningen fungerede på den måde, at boghandlerne fik nyudkomne bøger i kommission. Når der var solgt en bog, skulle der bestilles en ny, og den solgte førtes i fast regning på boghandlerens konto. Der var ikke tale om egentlig kontrol, før bogen var ved at være udsolgt fra forlaget, men på dette tidspunkt førtes den på en tilbagekaldelsesliste. Højesteret antog, at ordningen ikke rummede særlig fare for væsentligt misbrug til skade for kreditorerne, hvorfor ordningen under hensyn til dens genstand og formål og dens historiske baggrund accepteredes som grundlag for anerkendelse af forlagets ejendomsret til usolgte bøger. Dommens begrundelse viser, at en sådan usædvanlig ordning ikke kan forventes anerkendt på andre områder.

6. Domme om relationen til konsignatarens køber

Som nævnt i afsnit 3 fører forhandlergrundsætningen normalt til, at den, der køber en genstand af konsignatøren i god tro, fortrænger konsignantens ejendomsforbehold. Afgørelsen U 1985.138 H omhandler et tilfælde, hvor en bilimportør havde solgt nogle biler i konsignation til en forhandler og havde beholdt disses toldattester, indtil afregning fandt sted, som sikkerhed for, at bilerne ikke kunne indregistreres her i landet, uden at der var blevet afregnet med importøren. Forhandleren havde imidlertid solgt fem biler til en anden forhandler, der havde eksporteret disse biler til Tyskland, hvilket udmærket kunne ske uden toldattesterne. Såvel landsret som Højesteret antog, at den forhandler, der købte bilerne af konsignatøren, fra sin egen virksomhed var bekendt med, at bilimportører - i hvert fald i et vist omfang - sikrede sig betaling af købesummen ved salg under ejendomsforbehold, og at bilernes toldattester i så fald først blev udleveret, når bilerne blev betalt. Eksportøren kunne ved at have forlangt forevisning af kvittering eller toldattest let have sikret sig, at konsignatøren var berettiget til at sælge bilerne. Han fandtes derfor ikke at have foretaget sig tilstrækkeligt i denne henseende og kunne som følge deraf ikke fortrænge ejendomsforbeholdet. Som det fremgår af dommens begrundelse, er den

manglende ekstinktion i dette tilfælde begrundet i, at eksportøren, der købte bilen af forhandleren, ikke var i den fornødne gode tro.

7. Domme med relation til lovvalg

Afgørelsen U 1984.8 H udtrykker i begrundelsen generelt, hvilket lands regler, der skal anvendes ved ejendomsforbehold. I det pågældende tilfælde havde en dansk køber erhvervet en maskine fra en engelsk sælger. Det var i salgsbetingelserne fastsat, at engelsk ret skulle anvendes på kontrakten. Parterne havde tidligere indgået en lignende kontrakt. Højesteret anfører: "Det tiltrædes, at der ved salgsaftalen er indgået en gyldig overenskomst om anvendelse af engelsk ret, og at spørgsmålet om ejendomsforbeholdets gyldighed mellem aftalens parter herefter afgøres efter engelsk ret. I et tilfælde som det foreliggende, hvor strikkemaskinen efter købsaftalen skulle sendes til køberen i Danmark og ved konkursdekretets afsigelse befandt sig her i landet, må spørgsmål om opfyldelse af særlige betingelser for ejendomsforbeholdets virkning i forhold til kreditorerne afgøres efter dansk ret."

I afgørelsen U 1983.311 H var forholdet det, at et tysk firma gennem en årrække havde leveret varer til en dansk agent med henblik på dennes videresalg af varerne. Inden agentens likvidation havde det tyske firma leveret en varmepladepresse med ejendomsforbehold mod en tre måneders veksel. Parterne var enige om, at ejendomsforbeholdet ville være gyldigt i forhold til agentens kreditorer efter tysk ret. Højesteret lagde vægt på, at maskinen befandt sig i Danmark, da agentselskabet trådte i likvidationen (efter de da gældende regler om likvidation af insolvente selskaber), hvorfor ejendomsforbeholdet kun kunne få virkning over selskabets kreditorer, hvis betingelserne efter dansk ret var opfyldte. Da maskinen blev solgt som led i et fast forhandlerforhold, og da købesummen ikke forfaldt ved maskinens videresalg, men efter udløbet af den ved udstedelse af vekslen fastsatte kredittid på tre måneder, fandtes ejendomsforbeholdet ikke at kunne gøres gældende i forhold til boet.

Også afgørelsen U 1987.766 H omhandler et ejendomsforbehold, der var gyldigt efter tysk ret, men som ikke efter dansk ret skulle anerkendes af køberens konkursbo. I dette tilfælde havde den tyske sælger imidlertid taget det solgte tilbage under køberens betalingsstandsning, hvor der ikke var sket kreditorekstinktion. Højesteret fastslog, at tilbagesøgelsen ikke var ugyldig. Da ejendomsforbeholdet ikke ville have været gyldigt i forhold til konkursboet, og da tilbagesøgelsen måtte sidestilles med en betaling med usædvanlige betalingsmidler, omstødtes tilbagesøgelsen efter KL § 67.

Ved afgørelsen U 1992.373 nåede man frem til et tilsvarende materielt resultat, men med en anden fremgangsmåde. Her var udlevering af det med ejendomsforbehold købte nægtet under betalingsstandsning, hvorfor det fortsat befandt sig hos skyldneren ved indtræden af konkurs. Vestre Landsret konstaterede, at genstandene var leveret her til landet, hvor de befandt sig ved betalingsstandsningen, som gik umiddelbart forud for konkursen, og at de særlige betingelser for anerkendelse af

ejendomsforbehold i forhold til kreditorerne derfor måtte afgøres efter dansk ret. Da der ikke skulle afregnes i takt med videresalget, tilsidesattes ejendomsforbeholdet. Da KL § 16 så vidt ses ikke giver hjemmel for at hindre tilbagetagelse af genstande solgt under ejendomsforbehold, må nægtelse af udlevering under betalingsstandsningen have været uberettiget, når henses til at ejendomsforbeholdet var gyldigt mellem parterne, jf. herved at tilbagetagelsen var gyldig i den netop nævnte U 1987.766 H. Da tilbagetagelse formentlig ville kunne have været omstødt ved den senere konkurs, førte begivenhedsforløbet imidlertid frem til det "rigtige" resultat.

Afgørelsen U 1998.1073 vedrører spørgsmålet om retsstillingen under henholdsvis betalingsstandsning og konkurs. Et selskab havde af et engelsk selskab købt varer med henblik på videresalg med aftalt ejendomsforbehold og aftalt anvendelse af engelsk ret. Efter engelsk ret var det tagne ejendomsforbehold gyldigt, hvorimod det ikke var gyldigt efter dansk ret, idet de særlige krav, der stilles ved kreditkonsignation, ikke var opfyldt. Efter selskabets anmeldelse af betalingsstandsning opstod der uenighed mellem tilsynet og sælgerselskabet om gyldigheden af ejendomsforbeholdet. Under betalingsstandsningen blev selskabets virksomhed overdraget, hvorefter selskabet blev erklæret konkurs. Sælgerselskabet krævede i boet sit krav på købesummen anerkendt med fortrinsret efter § 94 nr. 2, med den begrundelse, at ejendomsforbeholdet skulle have været anerkendt under betalingsstandsningen, og at tilsynet havde pådraget boet et krav efter bestemmelsen ved at råde over effekterne. Flertallet i Østre Landsret lagde vægt på, at varerne ikke var taget tilbage, da konkursen blev erklæret, og at det ikke var godtgjort, at der inden dette tidspunkt var taget stilling til lovvalget. Under disse omstændigheder måtte spørgsmålet om ejendomsforbeholdets gyldighed bedømmes efter dansk ret, hvorfor kravet på købesummen kun kunne fyldestgøres som et simpelt krav. Den dissenterende dommer lagde vægt på, at forhandlingerne mellem tilsynet og sælgerselskabet resulterede i, at den del af virksomheden, hvortil de pågældende varer var leveret, blev solgt, og at spørgsmålet om gyldigheden af ejendomsforbeholdet blev udskudt til fordringsprøvelsen i konkursboet. Denne dommer fandt, at spørgsmålet under disse omstændigheder burde afgøres efter engelsk ret. Både flertallet og mindretallet lægger så vidt ses til grund, at spørgsmålet om ejendomsforbeholdets gyldighed mellem parterne principielt vil være omfattet af lovvalgsaftalen mellem parterne, således at denne relation skulle bedømmes efter engelsk ret, samt at et ejendomsforbehold ved konkurs - i modsætning til under betalingsstandsning - kun skal anerkendes, hvis også de særlige krav, der efter dansk ret stilles i forhold til køberens kreditorer, er opfyldte, hvilket er i overensstemmelse med de foran nævnte afgørelser.

Det må siges at ligge fast i praksis, at udenlandske ejendomsforbehold, der er gyldige i forholdet mellem parterne, ved konkurs kun skal anerkendes, hvis de særlige betingelser, der i dansk ret stilles i relation til kreditorerne, er opfyldte. En tilbagetagelse under betalingsstandsning, hvor der ikke er sket kreditorekstinktion, kan principielt være gyldig, hvilket i øvrigt er en naturlig konsekvens af, at det er gyldigt inter partes. Ved en efterfølgende konkurs kan der ske omstødelse af tilbagetagelse på grundlag af en ret, der ikke var beskyttet mod kreditorerne. Praksis har imidlertid ikke taget reelt stilling til spørgsmålet om retsstillingen, hvor der

under betalingsstandsning med tilsynets samtykke rådes over den genstand, der er solgt under et ejendomsforbehold, der principielt er gyldigt under betalingsstandsningen, men ikke under konkurs, således som det var tilfældet i den nævnte U 1998.1073, hvor flertallet ikke klart nævner problemstillingen.

Der kunne for at sikre mod tilbagetagelse af genstande under betalingsstandsning i et sådant tilfælde være behov for at foretage en tilføjelse til konkurslovens § 16, således at ejendomsforbehold, der ikke er gyldige mod kreditorerne ved konkurs, ikke kan gøres gældende. En sådan tilføjelse ville harmonere med behandlingen af omstødelige rettigheder. Om domstolene uden udtrykkelig hjemmel kan nå et tilsvarende resultat med en analogi af konkurslovens § 16 må henstå som usikkert, om end man kan have sympati for det. Endvidere kunne der være behov for at beskytte mod, at salg med tilsynets godkendelse hjemler sælger § 94 stilling.

8. Konsignationsreglernes anvendelse på beslægtede områder

Det har i den juridiske teori været drøftet, om man kan anvende konsignationslignende regler på underpant i varelagre. Det har særlig været princippet om afregning i takt med videresalg og kontrol samt fortabelse af sikkerhedsretten ved videresalg, der har været på tale.

Afgørelsen U 2000.117 H omhandler underpant i et bilvarelager. En bank finansierede en autoforhandlers lager af brugte biler mod pant i disse i form af skadesløsbreve, der successivt blev fornyet, efterhånden som biler blev solgt og nye indgik i lageret. Det var aftalt, at autoforhandleren skulle afregne en bil, når den blev solgt, og først når den var afregnet, ville banken give afkald på panteretten, hvilket formelt skete, når et nyt skadesløsbrev skulle tinglyses, hvilket ofte skete med ca. 14 dages mellemrum. Banken førte en vis kontrol med, at de pantsatte biler var til stede, og forlangte en forklaring, hvis der manglede en af de pantsatte biler. Banken fik i forbindelse med pantsætningerne en kopi af bilernes registreringsattester, men lod autoforhandleren beholde originalen. Den 16. april 1998 udstedte autoforhandleren et skadesløsbrev til banken. Dette gav blandt andre biler pant i en Toyota Corolla. Skadesløsbrevet blev anmeldt til tinglysning den 17. april og blev registreret som tinglyst pr. denne dag. Fra den 20. april ville der være blevet oplyst om panteretten ved forespørgsel til bilbogen. På grundlag af en annonce rettede en mindre forhandler den 16. april henvendelse til pantsætterten om køb af bilen, som skulle bruges til en kunde. Det aftaltes, at bilen skulle besigtiges den 20., men det blev på grund af travlhed først den 21. Forinden købet - nemlig den 16. eller den 17. april - havde køber undersøgt bilbogen, hvor der ikke på det pågældende tidspunkt var registreret en panteret i bilen. Forhandleren undlod at afregne den solgte bil over for banken, og da banken havde konstateret, at bilen manglede, og da forhandleren ikke kunne betale beløbet, gjorde banken panteretten gældende over for køberen. Højesteret anførte, at det måtte lægges til grund, at banken havde betinget sig, at solgte biler først udgik af pantet, når salgssummen var indbetalt til banken. Da skadesløsbrevet, der bl.a. omfattede den pågældende bil, var tinglyst med virkning

fra den 17. april, og køberen erhvervede bilen den 21. april, fulgte det af tinglysningslovens § 42 d, stk. 1, at bankens panteret i bilen var beskyttet over for køber. Samtidig afviste Højesteret de synspunkter, der i en del af teorien er fremsat om fortabelse af panteretten ved videresalg, svarende til fortabelse af ejendomsforbehold ved videresalg i konsignationsforhold. Endelig antoges, at der ikke var grundlag for at fastslå, at banken ved mangelfuld kontrol med afregninger eller på anden måde havde udvist en uforsigtighed, der kunne medføre fortabelse af panteretten. Det sidste led gør det nærliggende at antage, at der i overensstemmelse med det i en del af teorien anførte må foretages en vis kontrol i tilfælde af underpantsætning af varelagre for, at panteretten kan bevares. I modsat fald må panthaveren antages at udvise en uforsigtighed, der kan medføre fortabelse af retten.